

2001. aasta Eesti ajalookirjanduse preemia Enn Küngile

Foto: Peep Pillak

Komisjoni eelistus langes üsna üksmeelselt Enn Küngi koostatud ja Eesti Ajalooarhiivi kirjastamisel ilmunud monograafiale "Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel".

Eesti ajalookirjanduse iga-aastase parima töö premeerimises on juba saanud traditsioon. Esimest korda anti preemia välja kuue aasta eest ja toona seisid auhinna taga Ajaloo Instituut ja Eesti Ajalooarhiiv, kellega peagi liitusid Tartu Ülikooli ajaloo osakond, Riigiarhiiv ning Tallinna Linnaarhiiv. Siis pandi paika ka preemia eesmärk: ergutada ja toetada eeskätt just emakeelse ajalookirjanduse väljaandmist. Põhimõtteks võeti, et iga osalev institutsioon esitab konkursile kuni kolm eelmise kalendriaasta jooksul ilmunud eestikeelset trükist, mille hulgast sõltumatu ekspertkomisjon, kuhu kuulub vähemalt kolm filosoofiadoktori või sellega võrdse teaduskraadiga ajaloolast ja kindlasti ka eelnenud aasta preemia laureaat, valib välja ajalooteaduslikult kõige sisukama töö. Tavaliselt on ekspertkomisjonile läbivaatamiseks esitatud raamatute arv jäänud alla kümne: 1995. aasta toodangust oli neid 9, 1996 – 8, 1997 – 4, 1998 – 8, 1999 – 9, 2000 – 10. Õnneks on järjepanu kasvanud aga preemiat toetavate institutsioonide hulk: 1999. aastal liitus Eesti Ajaloomuuseum ning käesoleval aastal ka Tallinna Pedagoogikaülikool. Uute toetajate juurdetulek pole sugugi vähetähtis, sest koos sellega on kasvanud ka preemia rahaline ekvivalent.

Tänavuse aasta konkursi korraldajaks oli Ajaloo Instituut. Tööde hindamiseks valiti ekspertkomisjon, kuhu lisaks allakirjutatule kui Ajaloo Instituudi esindajale kuulusid Tõnu Tannberg ja Aivar Kriiska Tartu Ülikoolist ning Veiko Berendsen, kes teatavasti koos Margus Maistega oli üks 2000. aasta preemia võitjaid. Töid, mille vahel tuli otsus teha, laekus kokku 14:

- Diarium. Johann Voldemar Jannseni Pärnu päevik. Das Pernauer Tagebuch von Johann Woldemar Jannsen. Koostanud ja kommenteerinud Heli Laanekask, Inge Laurik, Malle Salupere. Pärnu Muuseum, Pärnu, 2001. 195 lk.
- Tiina Kala. Euroopa kirjakultuur hilis-keskaegsetes õppetekstides. Tallinna dominiiklase David Sliperi taskuraamat. Tallinna Linnaarhiiv, Tallinn, 2001. 351 lk.
- Mart Kalm. Eesti 20. sajandi arhitektuur. Prisma Prindi Kirjastus, Tallinn, 2001. 528 lk.
- Toomas Karjahärm, Väino Sirk. Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940. Argo, Tallinn, 2001. 514 lk.
- Enn Küng. Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel. Eesti Ajalooarhiiv, Tartu, 2001. 403 lk.
- Silvia Laul. Rauaaja kultuuri kujunemine Eesti kaguosas (500 e. Kr. – 500 p. Kr.). (Muinasaja teadus. 9; Õpetatud Eesti Seltsi kirjad. 7). Tallinn, 2001. 279 lk.
- Lea Leppik. Rektor Ewers. Eesti Ajalooarhiiv, Tartu. 2001. 351 lk.
- Muinasaja loojangust omariikluse läveni. Pühendusteos Sulev Vahre 75. sünnipäevaks. Koostanud Andres Andresen. Ajalookirjanduse Sihtasutus Kleio, Tartu, 2001. 418 lk.
- Jaanus Plaat. Usuliikumised, kirikud ja vabakogudused Lääne- ja Hiiuemaal. Usuühenduste muutumisprotsessid 18. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi lõpuni. Eesti Rahva Muuseum, Tartu, 2001. 479 lk.

- **Aivar Põldvee. Pakri rootslaste kaebused Karl XI-le 1684. aastal. Muutuste aeg Harju-Madise ja Risti kihelkonnas.** (Harjumaa uurimusi. 4). Harjumaa Muuseum, Keila, 2001. 184 lk.
- **Pärnu linna ajaloo allikad 13.–16. sajandini. Quellen zur Geschichte der Stadt Pernau 13.–16. Jahrhundert. Koostanud ja kommenteerinud Inna Põltsam ja Aldur Vunk.** Pärnu, 2001. 359 lk.
- **Tiiu Reimo. Raamatukultuur Tallinnas 18. sajandi teisel poolel.** Tallinna Pedagoogikailikooli Kirjastus, Tallinn, 2001. 393 lk.
- **Ago Rullingo. Muhumaa: loodus, aeg, inimene. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn, 2001. 663 lk.**
- **Andres Tvauri. Muinas-Tartu. Uurimus Tartu muinaslinnuse ja asula asustusloost (Muinasaja teadus. 10). Tartu–Tallinn, 2001. 372 lk.**

Hoolimata sellest, et tänavusele konkursile esitatud tööde nimestik kujunes tunduvalt pikemaks kui eelmistel kordadel, ei peegelda see kaugeitki kogu 2001. aasta eesti ajalookirjanduse saaki. Mingi pildi ametivendade seas kõige enam hinnatud väljaandeist ta aga siiski annab ja ainuüksi juba seetõttu otsustas ekspertkomisjon kõik konkursile esitatud tööd märkida ära oma diplomiga. Kriipima jäi siiski, et lisaks ainsale peapremiale polnud võimalik välja anda mõnd eri- või ergutuspremiat. Küsimus polnud mitte niivõrd selles, kuidas võrrelda oma uurimistemaatikalt ja ka-meetodeilt üksteisest üpris kaugele jäävaid töid (arheoloogiast kunstiajalooni), kuivõrd selles, kuidas nad žanriti suhestuvad, sest omavahel konkureerisid ju nii monograafiad, artiklikogumikud kui ka allikapublikatsioonid.

Kaalunud kõigi tööde plusse ja miinuseid, langes komisjoni eelistus lõpuks üsna üksmeelselt Enn Küngi koostatud ja Eesti Ajalooarhiivi kirjastamisel ilmunud monograafiale "Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel". Tegu on omamoodi klassikalise uurimusega, milles üht ainevalda on püütud analüüsida võimalikult sügavuti. Nagu autor saatesõnas mainib, on ta Narva ajaloost olnud huvitunud juba noorukieast saati, võib-olla isegi ajast, kui ta esimest korda selle kunagi nii uhkena paistnud linna vaateid oma vanaema pildialbumis nägi. Narva 17. sajandi kaubanduse teemadel kaitses ta 1992. aastal ka oma magistrikraadi ja hiljem tegeles ta sama

teemaga lisaks Eesti arhiividele ka Rootsi, Saksa-
maa, Taani ja Läti arhiivides. Asjakohaseid artikleid on temalt kogunenud rohkem kui tosina jagu ning 2000. aastal ilmus koostöös Dirk-Gerd Erpenbeckiga ka Narva 1581.–1704. aasta kodanikeraamat (Narvaer Bürger- und Einwohnerbuch 1581–1704. – Veröffentlichungen der Forschungsstelle Ostmitteleuropa an der Universität Dortmund. Hrsg. Johannes Hoffmann. Reihe B. Band 64. Dortmund, 2000).

Oma monograafias tõestab Enn Küng, et 17. sajandi lõpukümnenditel oli Narva tulenevalt Lääne-Euroopa kaupmeeste huvist jõuda selle kauge piirilinna kaudu Loode-Venemaa turule seotud tihedamalt kui kunagi varem maailmakaubanduse süsteemiga. Põhjusi Narva kaubanduse toonaseks õitselepuhkemiseks oli mitmeid, nii objektiivseid kui ka subjektiivseid. Paljuski mõjustas seda rahvusvahelise kaubanduse konjunktuur, kus sõdadest haaratud Lääne-Euroopa vajas Vene toorkaup. Kuid see ei olnud ainus põhjus. Pidades silmas Narva kaubanduse avatust, Tallinna ja Riiaga võrreldes liberaalsemaid võõraste kaubanduse tingimusi, ida-lääne transiitkaubanduse vahendamiseks välja arendatud kaubanduslikku infrastruktuuri, madalaid tolle ja teisi väliskaupmeestele võimaldatud soodustusi, tuleb põhjusi otsida ka Rootsi keskviimude ja Narva rae tegevusest. Ja nende mõlema tegevuse eritlemisele Narva kaubanduse arendamisel on Enn Küngi monograafia suuremalt jaolt pühendatudki.

Juhuse tahtel valiti preemia väljakuulutamiseks just seesama päev, 17. mai, ning enam-vähem ka sama kellaaeg, millal pidi toimuma üks teinegi Eesti ajaloolaste jaoks oluline sündmus – Eesti Riigiarhiivi uue hoone avamine Tallinnas Madara tänaval. Nõnda tuligi preemia üleandmine Ajaloo Instituudi arheoloogiakeskuse *dielest*, kuhu see algsest oli kavandatud, viimasel hetkel hoopis sinna, Madara tänavale uude majja üle viia. Ja õieti tehti – mitte üksnes, et kaks üritust võisid vabalt oma pidulikkuses kumuleeruda, vaid mis oleks värsked arhiivihoidla ning sealse uurimissaali avalöögiks paremini passinudki kui *hommage* ühele viimaste aastate toekamale, pealegi peamiselt just arhiiviallikate põhjal valminud uurimistöele.

Ants Hein